Matemaatika ja matemaatikud Tallinna Tehnikumis

Peeter Puusemp
Tallinna Tehnikaülikool

Tallinna Tehnikaülikooli sünniajaks loetakse 17. septembrit 1918, mil Saksa vägede poolt okupeeritud Eestis hakkas kohalikke tehnikaharitlasi koondav Eesti Tehnika Selts korraldama tehnilisi erikursusi. Pärast Eesti iseseisvumist kasvas üha enam vajadus inseneride, arhitektide ja tehnikute järgi. 1919. aastal jätkatigi senist tegevust Tallinna Tehnikumi nimelise erakoolina. Kuna tehnikaülikooli varajane ajalugu pole laiemale ringkonnale eriti tuttav, siis anname käesolevas artiklis Tallinna Tehnikaülikooli läheneva 100-nda aasta juubeli eel lühiülevaate ülikooli algusaastatest ja ühtlasi matemaatika õpetamisest selles. Artikli aluseks on autori vastav artikkel Tallinna Tehnikaülikooli matemaatikainstituudi ajalooraamatust[16].

1. Tallinna Tehnikumi loomine

1917. a. loodud Eesti Tehnika Selts asus muuhulgas tegema ettevalmistusi tehnikumi tüüpi õppeasutuse loomiseks. Ehkki Saksa okupatsioon 1918. a. katkestas kavatsuste elluviimise, jätkas Eesti Tehnika Selts õppekavade väljatöötamist. 1918. a. juunis palus selts luba alustada õppetegevust, kuid avada lubati vaid Tehnilised Erikursused. Augustis valiti kursuste hoolekogu (esimees ins. Ferdinand Peterson[17]) ja valiti kursuste juhatajaks ins. Karl Ipsberg. 17. septembril 1918 avatigi õppetegevus AS A. M. Lutheri mööblivabriku keldrikorrusel.

Kursuste õppenõukogu tunnistas praktilised harjutused väga vajalikeks ja soovitas õpperaamatute puudumise tõttu lektoritel

[16] *Tallinna Tehnikaülikooli matemaatikainstituut 1936–2008.* Tallinn, TTÜ kirjastus, 2008.

[17] Pärast eestistamist Petersen.

 Autoriõigus EMS, 2018

oma aineis koostada konspekte, mida saaks paljundada. Peeti vajalikuks, et õpilased sooritaksid matemaatika ja füüsika eksamid esmajoones, võimaldades sellega teistes ainetes edasi jõuda. Teistes ainetes jäeti õpilastele vabadus eksami aja valimiseks kokkuleppel lektoritega. Õpilaste väheste eelteadmiste tõttu tuli tehniliste ainete kõrval pakkuda ettevalmistavaid aineid gümnaasiumi kavade piires.

Kursuste esimese semestri õppeplaanis olid järgmised ained:

Eesti keel	27 tundi	A. Saareste
Saksa keel	9 tundi	A. Tellmann
Loodusteadus	29 tundi	P. Kogerman
Mineraloogia	17 tundi	E. Tellmann
Füüsika	44 tundi	J. Annuson
Aritmeetika ja algebra	66 tundi	E. Nipman
Planimeetria, trigonomeetria ja algebra II	166 tundi	M. Kesküla
Vabajoonistamine	18 tundi	R. Nyman
Geomeetriline joonestamine, kujutav kunst	55 tundi	H. Reier, T. Ussisoo
Arhitektooniline joonistamine	32 tundi	N. Triik
Mehaanika algõpetus	68 tundi	V. Pihlak
Tugevusõpetus	67 tundi	A. Uesson
Geodeesia	18 tundi	K. Ipsberg
Elektrotehnika algõpetus	35 tundi	V. Reinok, J. Kollist
Mehaaniline tehnoloogia	16 tundi	H. Reier, E. Sommer

Kursuste 25 õppejõust olid enamik diplomeeritud insenerid. Kursused olid tasulised – 130 marka poolaastas. Sellest tasuti ka õppejõududele (10 marka tunni eest). Toodud kavadest on näha, et matemaatikale oli planeeritud kokku 232 tundi ja see moodustas 33,6 protsenti tundide koguarvust. Aritmeetikat ja algebrat õpetanud Eduard Nipman töötas Tehnilistel Kursustel ainult aasta. Ta sündis 21. aprillil 1889. a. Tallinnas, lõpetas Tartu Ülikooli 1916. a. ning oli aastaid matemaatikaõpetaja Tallinnas. Planimeetriat ja trigonomeetriat õpetanud Martin Kesküla (10.04.1888 Viljandi – surmadaatum teadmata) oli aga Riia Polütehnilise Instituudi 1913. a.

lõpetanud ehitusinsener. Ta õpetas Tehnilistel Erikursustel ja Tallinna Tehnikumis aastail 1918–1920.

Sõjalise interventsiooni ja puhkenud kodusõja oludes katkes õppetöö kursustel 1918. a. novembris. 27. detsembril peetud kursuste hoolekogu koosolekul nimetati kursusi juba tehnikumiks. Kursuste senine juhataja Karl Ipsberg astus ametist tagasi, kuna ta nimetati Eesti raudteede ülemaks. Tema asemele valiti kursuste juhatajaks Hermann Reier. Samas otsustati, et tööd alustatakse taas 1919. a. sügisel. Õpilastele, kes olid Tallinnas, jätkati loenguid matemaatilistes põhiainetes, et oleks võimalik sügisel õppetööd jätkata. Ühtlasi jätkati eeltöid tehnikumi avamiseks.

1919. a. kevadel ja suvel tegeldi tehnikumi õppekavade väljatöötamisega, peeti läbirääkimisi haridusministeeriumiga tehnikumi riiklikuks õppeasutuseks muutmise ja sobivate ruumide leidmise üle. 1919. a. septembris saadi ministeeriumiga kokkulepe, et viimane võtab tehnikumi tegevusega seotud kulude katmise enda peale. Oktoobri algul 1919 jätkati eelmise aasta novembris poolelijäänud õppetööd tehnikumi kõigis osakondades.

14. mail 1920. a. võttis Eesti Vabariigi Asutava Kogu seadusandlik delegatsioon vastu Tallinna Tehnikumi põhikirja. Põhikirja kohaselt jagunes tehnikum eeltehnikumiks (kolm õppeaastat ehk 6 semestrit), tehnikumi alamastmeks (3 semestrit) ja ülemastmeks (3 semestrit). Eeltehnikum valmistas algkooli lõpetajaid ette tehnikumi kursustele. Seal võeti matemaatikas, loodusteaduses, füüsikas ja keemias läbi täielik keskkoolikursus. Eeltehnikum töötas kuni 1923/24. õppeaastani, pärast seda kujundati ta 1922. aastast kehtima hakanud avalike keskkoolide seaduse järgselt ümber Riigi Ühistehnikagümnaasiumiks. Siit alates võeti tehnikumi alamastmesse vaid keskkooli lõpetanuid. Vastavalt põhikirjale võisid Tallinna Tehnikumi õpetajateks olla kõrgharidusega spetsialistid. Aastail 1920–1936 õpetas Tallinna Tehnikumis ühtekokku 80 inimest.

Alates Tallinna Tehnikumi loomisest 1919. a. kuni aastani 1932 oli tehnikumi direktoriks insener Herman Voldemar Reier. H. Reier oli sündinud 14. mail 1878. a. Uue-Võidu vallas Viljandimaal. Lõpetas 1901 Saksamaal Sterlitzi Tehnikumi elektrotehni-

ka ja 1923 Tallinna Tehnikumi arhitektuuri erialal. Oli 1903–1921 mööblivabriku a/s A. M. Luther insener. H. Reier oli aastail 1919–1922 *Eesti Tehnika Seltsi Ajakirja* peatoimetaja, 1935–43 Balti Manufaktuuri peamehaanik ja 1944–1948 ettevõtete Kawe ja Karamell peainsener. 1948. a. ta arreteeriti ning 29. oktoobril 1951. a. H. Reier suri Narva vangilaagris. H. Reier võttis osa ka Vabadussõjast õpetajate roodu koosseisus ning oli korporatsiooni *Leola* liige.

Seega võib väita, et Tallinna Tehnikaülikooli esimesteks matemaatikaõppejõududeks olid Eduard Nipman (1889–1960) ja Martin Keskülа (sünd. 1888).

2. Õppetöö korraldusest Tallinna Tehnikumis

Vastavalt Tallinna Tehnikumi esimesele põhikirjale (1918) jagunes iga õppepoolaasta kahte ossa: 15-nädalane loengukursus ja sellele järgnev 3-nädalane aeg praktiliste ja projekteerimistööde tegemiseks. Iga poolaasta lõpus sooritasid õpilased läbivõetud aineis eksami. 1920. a. põhikirja kohaselt jagati aga õppeaeg semestriteks. Õppeaja kestus ühel semestril oli keskmiselt 18 nädalat.

Esitame siinkohal kõigepealt näitena eeltehnikumi 3. aasta õppekava (tabelis 1 on esitatud nädalatundide arvud):

Tabel 1

Õppeaine	1. sem.	2. sem.
Eesti keel	2	2
Saksa keel*	2	2
Inglise keel*	2	2
Vene keel*	2	2
Rehkendus, algebra I, planimeetria	8	
Algebra II, stereomeetria, trigonomeetria		8
Füüsika ja keemia algmõisted	3	

Õppeaine	1. sem.	2. sem.
Mineraloogia algmõisted		2
Geomeetriline joonestamine	2	
Ilukirjutus	1	
Vabajoonistamine		2
Projektsioon-joonestamine		2
Nädalatundide arv kokku	22	22

* *Õpilased on kohustatud vabal valikul kaht võerast keelt kuulama. Laevaehituse ja mereinsener-mehaanika osakonna õpilastel on ingliskeel sunduslik.*

Märkus. Eeltehnikumi kolmandamal aastal on õpetus õhtul kell 6–10, peale laupäeva. Päeval on õpilased kohustatud omal erialal praktiliselt töötama, kui nad mitte varemalt üks aasta juba töötanud ei ole.

Eeltehnikumi kolmandama aasta kursustele peasemiseks on kõrgema algkooli, keskkooli viie klassi ehk vastav eelharidus nõuetav. Kellel vastavaid tunnistusi ette ei ole näidata, teeb eksami.

Selline oli eeltehnikumi 3. aasta õppekava tolleaegses sõnastuses. Ka selles on matemaatikale eraldatud suhteliselt palju tunde.

1920. a. põhikirja järgi olid tehnikumi põhiosa ühisteks õppeaineteks algebra, geomeetria, analüütiline geomeetria, kõrgem algebraline analüüs, diferentsiaal- ja integraalarvutus, geomeetriline joonestamine, kujutav geomeetria, füüsika, keemia, elektrotehnika algõpetus, tugevusõpetus, rahvamajandus- ja ühiskonnateadus, ärikirjad ja arvepidamine, tervishoid. Tabelis 2 on esitatud näitena masinaehituse osakonna õppekava matemaatika ained. Täiskursuse 3.–6. semestril ja alamastme 3. semestril matemaatikat enam ei õpetatud. Ka teistel erialadel oli sama matemaatikatundide arv.

Täiskursuse õppeainete loetelus on märgitud ka õppejõud õppeainete kaupa. Selle kohaselt Johannes Kiivet õpetas alama matemaatika repetooriumi ja kõrgema matemaatika sissejuhatust, Viktor Päss õpetas algebralist analüüsi, analüütilist geomeetriat ja

kõrgemat matemaatikat ning Artur Aleksander Pihlak õpetas trigonomeetriat. Artur A. Pihlak oli Peterburi Teedeinseneride Instituudis õppinud ehitusinsener, õpetas Tallinna Tehnikumis aastail 1919–1923, põhiliselt aineid sillad, kanalisatsioon ning sadamad. Hiljem oli ta Raudteevalitsuse Ehitusameti tehnikaosakonna juhataja (1923–1937), Riigi Ehitusetevõtte *Ehitaja* direktor (1937–1939)

Tabel 2

Õppeaine	Täiskursus (insener)		Alamaste (meister)	
	Nädalatunde		Nädalatunde	
	1. sem.	2. sem.	1. sem.	2. sem.
Alama matemaatika repetoorium	2		2	
Trigonomeetria	2		2	
Algebraline analüüs, analüütiline geomeetria	10		10	
Kõrgema matemaatika sissejuhatus				2
Kõrgem matemaatika		12		

ja Raudteede Talituse direktor (1939–1940). A. Pihlak langes 1941. a. represseerimise ohvriks ja suri eeluurimise ajal *Sevurallagis*. J. Kiivet ja V. Päss töötasid Tallinna Tehnikumis pikka aega ning seetõttu toome nende elulood käesoleva artikli viimases osas.

Lisaks ülalmainituile on oma põhieriala kõrval õpetanud matemaatikat Tallinna Tehnikumis mitmed insenerid. Meil puuduvad täpsemad andmed, millistel semestritel nad seda tegid, kuid on teada nende ja ka õpetatavate ainete nimed. Tallinna Tehnikumis õpetasid matemaatikat veel järgmised õppejõud (nimele on lisatud isiku eriala, Tallinna Tehnikumis (TT) töötamise aeg ja õpetatav matemaatika aine):

Ferdinand Adoff (24.05.1890 Roela vald – 25.10.1938 Šveits) – ehitusinsener; TT: 1919–1933; algebra;

Jaan Ivand (15.02.1896 Veriora vald – 01.06.1964 Tallinn) – laevaehitusinsener; TT: 1927–1931; algebra;

Jakob Saar (02.02.1894 Tartu – 1957) – laevaehitusinsener; TT: 1920–1931; stereomeetria, planimeetria;

Endel Türna (02.02.1896 Tartu – 10.02.1957 Rootsi) – mehaanikainsener; TT: 1920–1931; algebra, stereomeetria, planimeetria;

Hans Roland Võrk (29.11.1896 Tapa – 30.10.1978 Tallinn) – elektrotehnikateadlane; TT: 1928–1935; praktiline matemaatika.

Tuleb mainida, et Tallinna Tehnikum töötas üle kümne aasta ilma seadusliku aluseta, Asutava Kogu delegatsiooni poolt kinnitatud põhikirja alusel. Stabiliseeriva seaduse puudumise tõttu julgesid eriteadlased siduda end tehnikumiga vaid kohakaasluse alusel. Sellepärast olid tehnikumis ainult üksikud tööl täie koormusega: direktor H. Reier, osakondade juhatajad professor F. Dreyer (Dreyeri surma järel O. Reinvald), professor O. Madisson ja inspektor V. Päss. V. Pässi õlgadele langes matemaatiliste distsipliinide õpetamise põhiraskus. Ühest õpetajast oli selleks liiga vähe poole tuhande üliõpilase kohta. Seetõttu, nagu ülal märgitud, õpetasid aeg-ajalt matemaatikat ka teised õppejõud. J. Kiivet õpetas suuremalt jaolt füüsikat. E. Nurmiste hinnangul oli V. Päss suurepärane lektor. Tema juures toimus esimene filter üliõpilaste osas. Aga pärisfilter oli ikka prof. O. Madissoni juures, kes õpetas oma eriala kõrval kõiki tehnilise mehaanika aineid. Kes oli õiendanud prof. O. Madissoni juures kõik ained, sellel oli lootust saada inseneriks.

3. Tallinna Tehnikumi reorganiseerimine

Möödunud sajandi kahekümnendate aastate keskel algatati diskussioon Tallinna Tehnikumi reorganiseerimiseks keskeriõppeasutuseks. 1926. a. septembris teatas haridusminister J. Lattik tehnikumi õppenõukogule kavast hakata diplomeeritud insenere ette valmistama Tartu Ülikoolis, tehnikum aga reorganiseerida tehnikuid koolitavaks keskeriõppeasutuseks.

20. novembril 1928. a. võttiski Riigikogu vastu Tallinna Tehnikumi seaduse, mille kohaselt Riigi Tehnikagümnaasium kujundatakse ümber tehnikuid koolitavaks õppeasutuseks. 27. augustil 1929. a. võttis valitsus vastu uue Tallinna Tehnikumi elluviimise määruse ning nii saigi Riigi Tehnikagümnaasium uue nime – Tallinna Tehnikum. Selles määruses märgiti, et kõrgharidust andva 1920. a. loodud Tallinna Tehnikumi põhikiri kaotab maksvuse alates 1. augustist 1933 ja see tehnikum lõpetab oma tegevuse. 1929/1930. õppeaastaks ei võetud enam õpilasi selle tehnikumi alamastme 1. semestrile. Küll aga kestis 1920. a. põhikirja alusel insenere koolitanud Tallinna Tehnikumi sulgemine tegelikkuses tervelt 8 aastat (kuni Tallinna Tehnikainstituudi loomiseni 1936. a.). Uue tehnikumi direktoriks sai Riigi Tehnikagümnaasiumi senine kauaaegne direktor Enn Nurmiste.

Niisiis tegutses Tallinnas alates 1929. aastast samaaegselt kaks ühe ja sama nimega, kuid erinevate eesmärkide ja erineva haridusliku tasemega Tallinna Tehnikumi. 1932. a. muutus asi veelgi kurioossemaks – toonane haridusminister Jaan Hünerson andis 20. juunil välja korralduse, mille kohaselt määrati Enn Nurmiste mõlema tehnikumi direktoriks. Insenere koolitava Tallinna Tehnikumi senine inspektor (aastail 1920–1934) ja direktori ajutine kohusetäitja ühes isikus Viktor Päss vabastati aga direktori kohustuste täitmisest. E. Nurmiste täitis kahe tehnikumi direktori kohustusi kuni Tallinna Tehnikainstituudi loomiseni 1936. a. E. Nurmiste elulugu on esitatud käesoleva kogumiku personaalia osas.

Kuna paljud insenere koolitava tehnikumi üliõpilased ei suutnud määratud tähtaegadeks tehnikumi lõpetada, siis lükkas valitsus tehnikumi likvideerimise tähtaega korduvalt edasi (algul 1. juulini 1935, siis valitsuse kahe määrusega kuni 1. juunini 1936). Selleks et osaliseltki säilitada "vana" Tallinna Tehnikumi pedagoogilist kaadrit ning valmistada ette tehnikaspetsialiste, taotleti luba avada tehnikumi juures Tehnilised Kursused. See luba saadi ja 11. septembril 1931 kinnitas haridus- ja sotsiaalminister kursuste põhikirja ning kursused avati 16. septembril. Nendele kursustele võeti vastu kesk-

kooliharidusega noori ja õpetamise aluseks olid 1920. a. põhikirja alusel töötava Tallinna Tehnikumi I–IV semestri õppeplaanid. Uute üliõpilaste vastuvõtmine kursustele keelati ministri poolt 8. juunil 1932. a.

4. Tartu Ülikooli tehnikateaduskond

Majanduselu elavnemine ja ehitustegevuse areng tingisid siiski vajaduse lisaks tehnikutele, keda nüüd tootis Tallinna Tehnikum, ka kõrgema haridusega inseneride järele. See sundis Eesti Vabariigi valitsust probleemiga tegelema. Arvati, et seda on kerge teha Tartu Ülikooli baasil, kasutades Tartu Ülikooli materiaalset baasi ja kvalifitseeritud õppejõude.

26. veebruaril 1934 võttis Riigikogu vastu *Tartu Ülikooli seaduse muutmise seaduse*, mis nägi ette tehnikateaduskonna avamise Tartu Ülikoolis. 23. augustil 1934 andis valitsus välja määruse, mille kohaselt matemaatika-loodusteaduskonnas avati 1. septembril 1934 tehnika-
osakond, mis 1. septembril 1935 muudeti iseseisvaks teaduskonnaks. Tehnikaosakonna prodekaanina töötas füüsik Harald Perlitz. Tehnikateaduskonna iseseisvumisel sai selle dekaaniks keemik Jaan Kopvillem. Matemaatikat õpetasid tehnikaosakonnas ja tehnikateaduskonnas Tartu Ülikooli matemaatikaõppejõud.

Eesti tollaseid juhtivaid tööstusringkondi ei rahuldanud tekkinud olukord. Alustati ulatuslikku kampaaniat tehnikateaduskonna üleviimiseks Tallinna. Üleviimisele oli ka autoriteetseid vastaseid.

Mõttevahetusse sekkus ka Tallinna Tehnikumi direktor Enn Nurmiste. Viibides aastaid tehnilise haridustöö juures, oli ta jõudnud arvamusele, et tehnilise hariduse ülemat astet, tehnilist teadust, tuleb arendada Tartus. Tema arvates olevat kaks ülikooli Eestis palju, selletagi jäävat Tartus mõnel alal teaduslikust pingest puudu. Inseneride koolitamine eraldi õppeasutuses võivat muuta viimase mingiks rakenduskooliks, kus teadustöö jääb tahes-tahtmata tagaplaanile.

Vastandseisukohti esindas näiteks Tehnilise Hariduse Edendamise Seltsi esimees Karl Ipsberg. Tema arvates peab kõrgem teh-

niline õppeasutus olema iseseisev õppeasutus, mis valmistaks eluks ette küllaldaste teadmistega isikuid ja võimaldaks ühtlasi oma laboratooriumides väljaõpet neile vähestele, kes end puhtalt teadusele tahavad pühendada. Ka andvat vana tehnikumi laborid Tartu omadele silmad ette.

Tehnikateaduskonna sobiva asukoha väljaselgitamiseks loodi valitsuse otsusega 1936. a. algul kõrgetasemeline komisjon, kuhu kuulusid haridus-, kaitse-, majandus- ja teedeminister koos riigikontrolöriga. Komisjon jõudis seisukohale, et tehnikateaduskonna asukohaks peab olema Tallinn. Tallinnas paiknesid suured tööstusettevõtted ja tegevust lõpetava Tallinna Tehnikumi laboratooriumid. Ka kaitseministeerium soovis tehnikateaduskonna Tallinna toomist. Kõik see tingis komisjoni otsuse.

Riigivanema dekreediga 29. aprillist 1936 määrati Tartu Ülikooli tehnikateaduskonna asukohaks Tallinn. Seda dekreeti aga ei jõutud ellu viia, sest 25. juunil 1936 anti riigivanema dekreedina *Eesti Vabariigi Tallinna Tehnikainstituudi seadus.* Nii tekkiski Tallinna Tehnikainstituut.

5. Tallinna Tehnikumis töötanud matemaatikutest

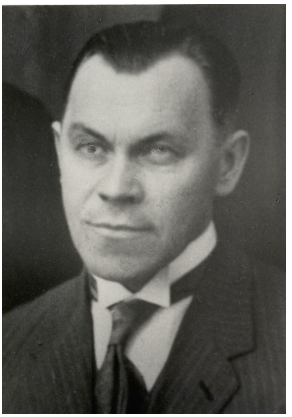

Johannes Kiivet (1879–1967)

JOHANNES KIIVET sündis 10. veebruaril 1879. a. Koigi vallas Koeru kihelkonnas Järvamaal ELTS (s. MASING) ja MÄRT KIIVETi pojana. Õppis Vaali ja Merja vallakoolis 1889–1990, Eesti Aleksandrikoolis 1890–1895 ja Treffneri gümnaasiumis 1906–1907. Seejärel astus J. KIIVET Peterburi Ülikooli, kus õppis aastail 1907–1911 ja 1913 (1911–1912 töötas pangaametnikuna), ülikooli lõpetas ta 1913. a. Peterburi Ülikoolis õppides osales J. KIIVET

Peterburi Eesti Üliõpilaste Seltsi töös ja oli seltsi juhatuse liige. Viimasesse ajajärku jääb ka J. Kiiveti abiellumine 1912. a. Amalie Nokkaga.

Aastail 1895–1906 töötas J. Kiivet mitmes koolis õpetajana (abiõpetajana Järvamaal Merja kihelkonnakoolis 1895–96, õpetajana Karkuse kihelkonnakoolis 1896–1900, Virumaal Imastu vallakoolis 1900–02, Peterburi kubermangu Teokovo asunduse kösterkooliõpetajana 1902–06).

Ülikooli lõpetamise järel töötas J. Kiivet gümnaasiumiõpetajana Venemaal Vologda kubermangus Ustsõssolskis (1913–1917). Seejärel naasis J. Kiivet Eestisse, kus õpetas kuni elu lõpuni matemaatikat ja füüsikat paljudes koolides. Aastail 1917–1923 oli ta Tallinna I reaalkooli õpetaja, 1919–1920 aga haridusministeeriumi kutsehariduse osakonna juhataja.

Tallinna Tehnikumi teenistuses oli Johannes Kiivet aastail 1920–1932, olles ühtlasi tehnikumi hoolekogu esimees. Tallinna Tehnikumis õpetas ta sfäärilist trigonomeetriat, kõrgemat matemaatikat, praktilist matemaatikat, astronoomiat ja füüsikat. Samaaegselt oli J. Kiivet füüsika kabineti juhataja, kutseõpetajate praktikumi pedagoogiline nõuandja ja füüsika lektor. Kui 1920. a. põhikirja alusel töötanud Tallinna Tehnikum oli määratud sulgemisele ja sel puhul tehnilise kõrghariduse andmiseks organiseeriti tehnilised kursused, oli J. Kiivet nende kursuste füüsika lektor (1932). Aastail 1922–1924 tegutses ta ka Prantsuse Lütseumi juhatajana.

Tollane Tallinna Tehnikumi üliõpilaskond koosnes suures osas Vabadussõjas osalenud meestest, kes pärast sõda oma pooleli jäänud õpinguid jätkates tahtsid rahvuslikus ülesehitustöös jõudumööda kaasa lüüa. Niisuguste üliõpilaste eestvedamisel hakkas 1920. a. sügissemestril 12-liikmeline sõpruskond endale organiseerumisvormi otsima ja nii asutatigi 23. oktoobril 1921 Tallinnas Eesti meestudengite organisatsioon *Tehnola*[18]. Korporatsiooni põhikirja koosta-

[18] Asutajaliikmetena kirjutasid põhikirjale alla August Laupa, Paul Piller, Heinrich Leevald, Oskar Piibar, Richard Jaanus, Valler Leevand, August Lond, Eduard Pruuler, Villem Tõnisson, Oskar Lubi, Anton Trumm ja Johannes Kuresson.

misel aitas kaasa tehnikumi õppejõud JOHANNES KIIVET, kes valiti korporatsiooni esimeseks auvilistlaseks.

1931. aastast kuni 1940. aastani oli J. KIIVET Tallinna Kolledži õpetaja. Alates 1940. aastast kuni surmani 1967. a. töötas J. KIIVET Tallinna Õhtutehnikumis, mis hiljem nimetati ümber Tallinna Ehitus- ja Mehaanikatehnikumiks. Seal pidas ta mitmeid ameteid: direktor 1940–1946, õppealajuhataja 1946–1949 ja õpetaja 1949–1967.

Koolitöö kõrval pidas J. KIIVET ka muid ameteid haridusministeeriumi liinis: aastail 1923–1927 oli ta riigi haridusnõunik, 1937–1938 kutsehariduse peainspektor, 1938–1940 kutseoskuse osakonna direktor. Sarnaselt paljudele avaliku elu tegelastele pidas J. KIIVET ka ühiskondlikke ameteid: ta oli Tallinna Töölismuusikaühingu esimees, Turistideühingu esimees jne.

JOHANNES KIIVET suri 2. mail 1967. a. Tallinnas ja on maetud Metsakalmistule.

J. KIIVETil oli kolm last: tütred STELLA ja AIME ning poeg KIIR-GUNNAR. Poeg G. KIIVET töötas pikka aega Tallinna Tehnikaülikoolis dotsendina.

Eduard Nipman (1889–1960)

EDUARD NIPMAN sündis 21. aprillil 1889. a. Tallinnas. Isa oli puutöömees, ema enne abiellumist majateenija. Eduard lõpetas Tallinna I algkooli ja 6-klassilise Linnakooli. Pärast seda oli ta Laitse vallakoolis õpetaja ja andis Tallinnas eratunde. 1907. aasta jaanuaris astus ta Treffneri eragümnaasiumi Tartus, kuid teenitud raha sai otsa ja kool tuli pooleli jätta. Jälle tulid eratunnid Tallinnas. Küpsuseksamid sooritas ta 1909. aasta kevadel Pärnu gümnaasiumi juures. Samal aastal astus Nipman Tartu Ülikooli

füüsika-matemaatika osakonda. Ka ülikoolis tuli õpingud vahepeal katkestada, et tundide andmisega raha teenida. Aastail 1913–14 oli ta matemaatikaõpetaja Valgas Kamseni kaubanduskoolis. Ülikooli lõpetas ta 1916. aasta kevadel, samal aastal ka abiellus. Sama aasta sügisel asus Nipman matemaatikaõpetaja kohale Westholmi gümnaasiumis.

1918. a. veebruari lõpus, kui Saksa väed okupeerisid Tallinna, töötas E. Nipman[19] õpetajana Tallinna Linna Poeglaste Humanitaargümnaasiumis (TLPHG), praeguse nimega Gustav Adolfi Gümnaasiumis. Uus võim püüdis saada ülevaadet õpetajate poliitilisest tegevusest ning koostas nimekirja uuele korrale vaenulikest õpetajatest. Uue õppeaasta alguses vallandati kõik nimekirja kuulunud õpetajad ametist. Vallandatute hulka kuulus ka E. Nipman. Saksa okupatsiooni lõppedes 1918. a. novembris ennistati tööle sakslaste poolt tagandatud õpetajad. Nii sai E. Nipmanist 1918. a. detsembris jälle TLPHG õpetaja. Seal töötas ta kuni 1931. a. sügiseni, mil viidi üle Tallinna Merekooli.

Kui 17. septembril 1918. a. avati Eesti Tehnika Seltsi Tehnilised Erikursused, siis nendel kursustel hakkas aritmeetikat ja algebrat õpetama E. Nipman. Seega võib E. Nipmani pidada Tallinna Tehnikaülikooli esimeseks matemaatikaõppejõuks (muidugi koos Martin Keskülaga, kes õpetas planimeetriat, trigonomeetriat ja algebra II). Tallinna Tehnikumis (1918. a. detsembris nimetati vastavatud kursuseid juba tehnikumiks) õpetas E. Nipman ainult ühe õppeaasta. Ja seegi õppeaasta jäi poolikuks, sest Vabadussõja puhkedes katkes Tehnilistel Erikursustel õppetöö 1918. a. novembris. Kui Vabadussõja käigus 1919. a. jaanuaris rinne lähenes Tallinnale, moodustati Tallinna kaitsmiseks Tallinna 1. kaitsepataljon (komandör Otto Sternbeck, hilisem kindralmajor (1937)). Pataljon saadeti 14. jaanuaril 1919 Peetri (hiljem Vabaduse) platsilt pidulikult sõjateele. Haritlased, valdavalt kooliõpetajad, koondati selle pataljoni nn õpetajate roodu, mille ülemaks määrati Aleksander Veidermann (Veiderma). Õpetajate roodu kuulus 109 meest, nende hulgas III rühma võitlejana E. Nipman. Õpetajate

[19] Tolleaegses kirjapildis oli ta veel Nipmann.

 Autoriõigus EMS, 2018

roodu sõjatee algas lahingutega Tartu all, läks hoogsalt üle Kambja Võru suunas, sealt Rõuge kaudu Lätimaale. Varsti pärast seda hakati haritlasi rindelt järk-järgult tagasi kutsuma, sest tuli hakata täitma oma järgmist missiooni – rajama rahvuslikku eesti kooli. Viis õpetajate roodu meest (HANS MARTNA, EDUARD NIPMAN, FERDINAND PETERSON, ALEKSANDER VEIDERMANN, JAKOB WESTHOLM) aga valiti Asutava Kogu liikmeks.

Tallinna tagasi saabudes jätkas E. NIPMAN matemaatika- ja füüsikaõpetajana TLPHG-s ning õppeaasta lõpuni ka matemaatika õpetamist Tallinna Tehnikumis. Õpetajatöö kõrvalt võttis E. NIPMAN Eesti Sotsiaaldemokraatliku Tööliste Partei fraktsioonis osa Asutava Kogu tööst. Hiljem ta suures poliitikas enam ei osalenud. Olgu siinkohal märgitud, et E. NIPMAN oli Eesti sotsiaaldemokraatliku liikumise rajaja MIHKEL MARTNA[20] väimees.

Nagu juba mainitud, viidi Nipman 1931. a. sügisel üle Tallinna Merekooli matemaatikaõppejõuks. Tallinna Merekoolis töötas Nipman ka pärast nõukogude võimu kehtestamist Eestis (sel ajal oli kooli nimeks Tallinna Meretehnikum) ja sakslaste ajal.

Pärast sõda jätkas Nipman tööd 1945. aastal avatud nõukogulikus Tallinna Merekoolis. Selle kooli jaoks polnud Nipman kõige sobivam töötaja, sest see kool pidi kujunema venekeelseks ja -meelseks õppeasutuseks. Omapärane oli plaan, kuidas Nipmanist lahti saada. 1950. aastal teatati talle, et tal on avastatud kopsutuberkuloosi pisikud ja ta vabastati koolitööst. 1950. aasta suve veetis Nipman Taagepera tuberkuloosisanatooriumis, kuid kõigile pingutustele vaatamata ei leidnud arstid nimetatud pisikuid.

1951. aasta sügisel asus Nipman õpetajana tööle 1945. aastal avatud Tallinna Merelaevanduse Tehnikumis. Tehnikumi diekto-

[20] MIHKEL MARTNA (1860–1934) – poliitik, ajakirjanik, elukutselt maaler. Tutvus 1880. aastail marksisimiga, osales 1905. a. revolutsioonilises liikumises, viibis 1906–1917 poliitilises paguluses (Šveitsis, Saksamaal jm). Oli Eesti sotsiaaldemokraatliku liikumise rajajaid ning arendajaid, Eesti Sotsialistliku Tööliste Partei asutajaid ning selle pahempoolse tiiva juhte. Oli Eestimaa Kubermangu Ajutise Maanõukogu, Asutava Kogu ja I–V Riigikogu liige (sh. III ja IV Riigikogu esimese asejuhatajana). Martnal on suuri teeneid Eesti Vabariigi poliitilise elu kujundamisel.

riks oli sel ajal Karl Grossmann. 1957. aasta septembrist jäi Eduard Nipman pensionile. 1960. aasta 22. juunil jäi Eduard Nipman Tallinnas Pärnu maanteel auto alla ja sai surma.

Mitmete Tallinna Reaalkooli vilistlaste mälestustest selgub, et mingil perioodil andis Nipman lisaks merekoolile tunde ka Tallinna Reaalkoolis. Järgnevalt esitame Nipmani endiste õpilaste mälestusi tema kohta.

Tugeva matemaatiku ja samuti nõudliku õpetajana püsib kunagiste õpilaste mälus ka Eduard Nipman, kes oli 1916. aastal lõpetanud Tartu Ülikooli füüsika-matemaatikateaduskonna. /.../ Teda kardeti (hüüdnimigi oli Surm) tema harjumuse pärast õpilasi karmilt klassi ees eksamineerida. Harva lõppes see ohvrile soodsalt. Kuid E. Nipmani ühtlasi austati – vähemalt tagantjärele. See, et õpetaja iseloomus oli ka päikesepaistelisem pool ja et raudkõva matemaatik võis olla ka lustlik **magister cantandi**, *selgus alles pärast lõputunnistuste kätteandmist.*

Gustav Adolfi Gümnaasium 375.
Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2006, lk. 156.

VII a klassis oli füüsika- ja matemaatikaõpetajaks Eduard Nipman. Tundes füüsikat suurepäraselt, ei kasutanud ta üldse õpikut, vaid seletas ja joonistas tahvlile värviliste kriitidega oivaliselt kõik vajalikud kujundid ja skeemid. Õpilastel tuli need värviliste tuššidega oma vihikusse kanda ja seletustega varustada. Halvem lugu oli matemaatikas. Siin ei jõudnud me alati temaga sammu pidada ja pidime puhtmehaaniliselt tema lahendusi ja tulemusi maha kirjutama, ilma et oleksime suutnud aru saada. Õpikut polnud. Oli vaid ülesannete kogu. Nii juhtus, et mõnikord ei osatud koduseid ülesandeid lahendada. Abi polnud kusagilt saada! Nipman oli hirmuvalitseja. Tema tunde kardeti ja teda ennast vihati. Hüüdnimi oli tal Surm.

Paul Hakk, TLPHG vilistlane 1926
Noorus, 1987, Nr. 6.

Kevadel ja sügisel, kui suurel vahetunnil oli kogu kool õues, sai tihti

näha pilti, kus kolm musketäri Kolu, Nipu ja Stümpu[21] *koos sammusid kooli õuelt Väike-Kloostri tänavat pidi Nunne tänaval asuvasse Imperiali troppe tegema.*

EOS: Gustav Adolfi Gümnaasiumi õppurkiri.
Tallinn, Gustav Adolfi Gümnaasium, 1943, lk. 66.

Arvatakse, et nende troppide pärast oligi E. NIPMAN sunnitud TLPHG-st lahkuma. Nagu eestpoolt näha, peeti E. NIPMANi karmiks õpetajaks. Veidi teistmoodi kirjelduse annab tema hilisem õpilane JAAK HION[22], kes lõpetas Tallinna Reaalkooli (tollal Tallinna II keskkool) 1947. a.

II Keskkoolis oli reaalainete õpetamine päris heal tasemel. Matemaatikat andis seal AUGUST NIPMAN *("Nipu")*[23]*, kes oli suur analüütilise geomeetria entusiast ja õpetas* GERHARD RÄGO *vastava küllalt korraliku õpiku alusel. Paar esimest kontrolltööd läksid mul hästi, siis aga üks mitte.* NIPMAN *hakkas töid jagama ja pomises: "Oli meil siin üks tõusev täht* HION*, aga nüüd on ta langenud, nii et pikk saba taga." Ja minu hinne oligi 3–. Küllap vana Nipu sai hästi aru, kuidas mulle need sõnad mõjuvad. Mulle läkski see jutt hirmsasti hinge, sest minu matemaatikahinnete kohta tavaliselt nii öelda ei saanud, ja enam ma talle sellisteks ütlemisteks võimalust ei andnud. Tegelikult see minu esimene korralik matemaatikaõpetaja ilmselt andiski mulle tõuke hakata ka ülikoolis matemaatikat õppima. Ma ei tea, milliseid võtteid vana Nipu kasutas minu klassivenna* IVAR PETERSEN*i puhul või paralleelklassi õpilase* ERICH LEINEMANN*i puhul või kas ta neid üldse kasutas, igatahes läksid ka nemad Tartu Ülikooli matemaatikat õppima.*

Eesti Matemaatika Seltsi aastaraamat 2005.
Tallinn, TTÜ kirjastus, 2006, lk. 95–96.

[21]Kolu – matemaatikaõpetaja EVALD KOLBERG, Nipu – matemaatika- ja füüsikaõpetaja EDUARD NIPMAN, Stümpu – inglise ja vene keele õpetaja REIN STÜMPER.

[22]JAAK HION (1929–2007) – tuntud eesti matemaatik, legendaarne Tartu Ülikooli matemaatikaõppejõud.

[23]J. HION on eksinud eesnimega.

Tallinn Merekalanduse Tehnikumis aastail 1952–1956 õppinud ja selle laevajuhtimise osakonna kaugsõidutüürimehe kvalifikatsiooniga lõpetanud Arvi Nordmann[24] mäletab Nipmani järgnevalt:

Õpetaja Nipmani juhatusel õppisime keskkooli algebra- ja stereomeetriakursust, õppimine kulges vahelduva eduga. Nipman siunas vahetevahel meid samuti, nagu ta enne seda oli aastakümneid Merekoolis teinud. Et me paremini vaateväljas oleksime, istus ta harilikult toolil, üks jalg tagumiku all. Kui keegi meist juhtus mingi nii suure rumaluse välja ütlema, et Nipman oli sunnitud püsti kargama, siis harilikult unustas ta ära, et ta ühe enda jala peal istub, ja tekkis probleeme tasakaalus püsimisega. Parema tuju puhul jalutas ta klassis ringi, vasak käsi selja peal püksivärvli vahel. Nipman õpetas lühisõnaliselt ja hästi, sundis meid ka kogu aeg tööd tegema, kuigi esialgu olid meil peas veel koolipoisi mõtted. Olukord muutus kardinaalselt siis, kui asusime sfäärilist trigonomeetriat õppima. Ülesannete lahendamiseks hakkasime kasutama meretabeleid. Siis mõistsime, et matemaatikat on laevajuhil vaja oma igapäevases töös, ja õppimisse suhtumine muutus tõsiseks.

Kool. Mehed. Meri. Mereharidusest Eestis. Koostanud Arvi Nordmann. Tallinn, 1994, lk. 45–46.

Enn Nurmiste (1894–1968)

Enn Nurmiste (eestistamiseni Nikolai Neuhaus) sündis 13. juulil 1894. a. Tallinnas kultuurilembeses kodus. Mõni aasta hiljem siirdus pere Pihkvasse, kus pereisa Hans Neuhaus peagi kubermangu aktsiisivalitsuse pearaamatupidajaks tõusis, olles samaaegselt ka kohalikus eestlaste seltsis näitejuht. Kooliharidus sai E. Nurmiste Pihkvas, kus ta lõpetas ka gümnaasiumi.

[24] Arvi Nordmann (1937–2010) – eesti merendusteadlane ja raadioinsener, oli kaugsõidukapteni poeg. Lõpetas 1956 Tallinna Merekalanduse Tehnikumi, 1975 Kaliningradi Kõrgema Mereväeinseneride Kooli raadioleviinsenerina. Oli 1960–76 koondise *Ookean* raadiolokatsiooniinsener, 1976–2003 Eesti Mereakadeemia laeva raadioelektroonika kateedri juhataja, 2003– navigatsiooni õppetooli õppejõud.

 Autoriõigus EMS, 2018

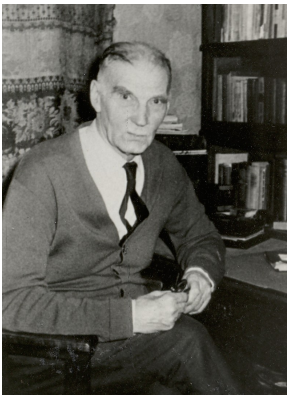

Aastail 1912–1917 õppis ENN NURMISTE Tartu Ülikoolis matemaatikat. *De facto* jõudis ta õpingutega Tartus ühele poole kevadel 1917, kuid ärevate aegade tõttu jäi tal diplom sel aastal saamata. Ülikooli füüsika-matemaatikateaduskonna puhta matemaatika haru lõpetanuna leidis ta õpetajakoha Tallinnas VOLDEMAR PÄTSu ja THEODOR USSISOO asutatud tehnilise joonestamise ja kunsti kursustest välja kasvanud linna kunstkäsitöökoolis, lisaks andis ta tunde ka ELFRIEDE LENDERi tütarlaste eragümnaasiumis.

Jaanuaris 1919 kutsuti E. NURMISTE rahvaväkke ja saadeti Tallinna kaitsepataljoni kooliõpetajate roodu koosseisus rindele, kus aga mürsuplahvatusest pea põrutada sai. 1. aprillil 1919 tuli E. NURMISTE matemaatika tunniandjaks Tallinna poeglaste kommertskooli. Selle kooliga jäi tema edasine käekäik seotuks paljudeks aastateks. Kool vahetas tihti nimesid ja asukohti ning palju aastaid hiljem sai tuntuks Tallinna Tehnikumina. 1. juulist 1919 nimetati E. NURMISTE selle kooli juhatajaks, algul kohusetäitjana, hiljem täievolilise koolijuhina. Ka kool sai uue nime – Tallinna Linna II Reaalkool.

E. NURMISTE enese haridustee jõudis ametlikult lõpule alles 1924. aastal, kusjuures osa eksameid tuli uuesti sooritada, sest omaaegsed õppejõud olid vahepeal Tartust lahkunud. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli diplom nr. 3572 kirjutati E. NURMISTEle välja 29. aprillil 1924. Tegelikus koolielus oli ta selleks ajaks välja teeninud keskkooli esimese liigi matemaatikaõpetaja kutse.

1922. aastast kehtima hakanud avalike keskkoolide seaduse järgselt kujundati 1920. a. põhikirja alusel insenere koolitanud Tallinna Tehnikumi eeltehnikum ümber Riigi Ühistehnikagümnaasiumiks. 1926. a. ühendati see Tallinna II Reaalkooliga. Uue, Riigi Tehnika Gümnaasiumi nime kandva ühendkooli juhatajaks määrati ENN NURMISTE.

1928. a. võttis Riigikogu vastu Tallinna Tehnikumi seaduse, mille kohaselt Riigi Tehnika Gümnaasium kujundati ümber tehnikuid koolitavaks õppeasutuseks. Suvel 1929 saigi Riigi Tehnika Gümnaasium uue nime – Tallinna Tehnikum. Algul töötas tehnikum oma koostatud õppekavade järgi, haridusministeerium kinnitas need aastaid hiljem. Samaaegselt otsusega tehnikuid koolitava õppeasutuse loomise kohta määrati 1920. a. põhikirja alusel insenere koolitanud Tallinna Tehnikum järkjärgulisele sulgemisele. 1932. a. 20. juunil andis haridusminister Jaan Hünerson välja korralduse, mille kohaselt määrati Enn Nurmiste mõlema tehnikumi direktoriks. Alates 1936. a. sügisest, mil alustas tööd Tallinna Tehnikainstituut, jätkas E. Nurmiste taas ühe kooli – Tallinna Tehnikumi – direktorina.

Direktori ametit pidas E. Nurmiste 1946. aastani, kui mitte arvestada pausi Saksa võimu ajal, mil ta nimetati haridusdirektooriumi haridusosakonna juhi abiks kutsekoolide alal. 1944. a. hakkas ta jälle juhtima oma endist kooli. 5. veebruaril 1946. a. vabastati E. Nurmiste hariduse rahvakomissari Jüri Nuudi korraldusega tehnikumi direktori kohalt, kuid ta jätkas tööd füüsikaõpetajana kuni ta 20. jaanuaril 1950. a. vahistati – otse koolis, füüsikalaboratooriumi lävel. Koju tagasi jõudis ta viie aasta pärast. Viimased tööaastad möödusid tal matemaatikaõpetajana toonases Tallinna 1. keskkoolis. 4. märtsil 1968. a. läks E. Nurmiste manalateele.

Olgu siinkohal lisatud mõned jooned iseloomustamaks Enn Nurmistet. Teda tunti julge sõnaga hea kõnemehena. Ta ei pidanud paljuks pingelise koolijuhiameti kõrval esineda avalike loengutega väga mitmesugustes eluküsimustes. Oodatud esineja oli ta Eesti Inseneride Ühingus, Rotary Klubis, hõimuüritustel. Rahvuskogu valimistel 1936. a. sai E. Nurmiste abilinnapea Anton Uessoni kõrval Tallinnas kõige rohkem soovitusallkirju. Rahvuskogu liikmena kuulus ta Eesti uut põhiseadust ette valmistanud meeskonda. Eesti riigile ja rahvale osutatud teenete eest sai ta 24. veebruaril 1938. a. Valgetähe teenetemärgi. 1939. aastast oli ta Tallinna linnavolikogu liige. Ent E. Nurmiste elutööks jääb siiski töö koolijuhina tehnikaharidust korraldades. Teenekas Tallinna Tehnikaülikooli

ajaloo uurija VAHUR MÄGI ütleb allpool tsiteeritud artiklis:

Tallinna Tehnikum seisab rahva mälus töösse lugupidavat suhtumist kasvatanud õppeasutusena. Siit sirgus insenere, ametimehi, majandusjuhte. Paljud siirdusid akadeemilisele tööle, olgu ülikoolides või mujal teadusasutustes. Kuid ka vabade kunstide jüngreid – kirjamehi, muusikuid, näitlejaid saatis kool ellu. Kõiges selles võime kahtlemata näha ka kooli juhi, vaimse kujundaja veendumuste, oskuste ja jõupingutuste vilja. Siiski on E. NURMISTE *tegu eesti kultuuris laiema tähendusega. Olles täppisteadusliku ettevalmistusega, jäi ta alati ja kõikjal truuks humanitaarsetele põhimõtetele. Ometi on meie oskuskeskhariduse hoone suurel määral üles ehitatud nimelt* E. NURMISTE *seisukohtadele, tema tõekspidamistele tuginedes. Ja nähtavasti ka eesti inseneerihariduse käekäigule nii olulistel 30-ndatel aastatel oli õnn, et asju sattus seadma temasugune tasakaalukas, oma tõdedes kõigutamatu isik. Seda kaudu on* E. NURMISTE *ulatunud mõjustama tänastki päeva.*

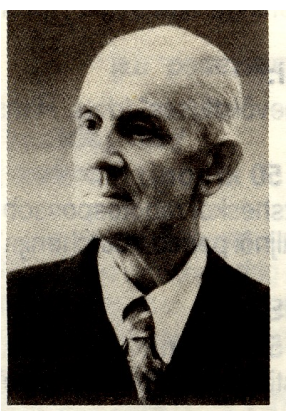

Viktor Päss (1892–1956)

VIKTOR PÄSS sündis 14. mail 1892. a. Valgamaal, Jõgeveste vallas Rommistu talus talupidaja pojana. Algharidus sai ta Jõgeveste vallakoolis ja Suislepa õigeusu kirikukoolis, gümnaasiumihariduse aga Tartu Aleksander I Gümnaasiumis, õppides seal aastail 1903–1912. Järgnevalt õppis ta Tartu Ülikoolis ja lõpetas selle matemaatika-füüsikaosakonna 1918. aastal. Õppis ka KRISTJAN RAUA ja KONRAD MÄGI ateljees joonistamist ja maalimist. Samaaegselt õpingutega töötas VIKTOR PÄSS 1917. a. Võru Tütarlastegümnaasiumis matemaatika- ja füüsikaõpetajana. Ülikooli lõpetamise järel töötas V. PÄSS 1918–1919. a. Tartu Tütarlastegümnaasiumis õpetajana.

 Autoriõigus EMS, 2018

Viktor Pässi põhiline osa elust möödus aga Tallinnas, kus ta oli matemaatika- ja füüsikaõpetaja ning koolijuht. Aastail 1919–1920 oli ta õpetaja nii Tallinna Õpetajate Seminaris kui ka Tallinna Tehnikumis, pärast seda ainult Tallinna Tehnikumis. Tallinna Tehnikumiga oli V. Päss seotud kuni 1934. aastani, s.o. kuni selle likvideerimiseni. Tehnikumis õpetas V. Päss geomeetriat, kõrgemat matemaatikat, sfäärilist trigonomeetriat, trigonomeetriat ja astronoomiat ning koostas selleks ka mitmeid õppevahendeid: *Algebra ülesannete kogu I* (1920), *Algebra II* (1923), *Neljakohalised logaritmide tabelid* (1921, X trükk 1936), *Analüütilise geomeetria ülesanded* (1927).

Lisaks vahetule õppetööle täitis V. Päss Tallinna Tehnikumis töötades mitmeid muid kohustusi. Pikka aega (1920–1934) oli ta Tallinna Tehnikumi inspektor. 1932. aastal täitis ta ajutiselt tehnikumi direktori kohustusi. V. Päss oli tehnikumi direktori abi, hoolekogu liige, laevamehaanikute kooli juhataja 1927–1928, tehniliste kursuste lektor 1932–1934 ja kutseõpetajate praktikumi pedagoogiline nõuandja.

Kui 1929. a. võeti vastu otsus 1920. a. põhimääruse järgi töötava Tallinna Tehnikumi järk-järgulise likvideerimise kohta, siis asus V. Päss tööle Tallinna Prantsuse Lütseumis matemaatika-, füüsika- ja kosmograafiaõpetajana. Samal ajal jätkas ta tööd Tallinna Tehnikumis kuni selle likvideerimiseni. Aastail 1934–1940 oli V. Päss Prantsuse Lütseumi direktor.

Järgnevatel segastel aastatel (1940–1944) töötas V. Päss Tallinna 7. keskkoolis füüsikaõpetajana ning oli 1942–1944. a. selle kooli direktor. Seejärel töötas ta Tallinna Tehnikaülikoolis aastail 1944–1949 füüsika kateedri assistendina kuni nõukogude võim tema kui ohtliku isiku arreteeris ning sunnitööle Krasnojarski krai kullakaevandusse saatis. Sunnitöölt vabanes V. Päss alles 1956. a.

Viktor Päss suri varsti pärast vabanemist 22. septembril 1956. a. Tallinnas ja on maetud Tallinna Metsakalmistule.

Viktor Päss võttis osa Vabadussõjast. Teda on autasustatud Prantsuse Vabariigi Akadeemiliste Palmide aumärgiga koos lindiga (1938) ning Eesti Vabariigi Valgetähe IV klassi teenetemärgiga

(1939). V. PÄSS oli abielus AINO ja OSKAR KALLASe tütre VIRVEga. VIRVE ja VIKTOR PÄSSil oli kaks last, tütar AALO-ANNIKE ja poeg VILJAR MAGNUS KAARLE.

Kirjandus

Mägi, Vahur. Enn Nurmiste elutee ja elutöö. Kogumikus: *Enn Nurmiste sõnas ja pildis. 1894–1968.* Tallinn 1994, lk. 5–25.

Luige, Armas. Vanast tehnikumist tehnikainstituudini. Kogumikus: *Ehitusinsenerid TPI-st.* Tallinn, Valgus, 1986, lk. 11–30.

Tallinna Tehnikumi ja Tallinna Tehnikaülikooli õppe- ja abijõud 1918–1944. Tallinn, TTÜ, 1993.

Tallinna Polütehniline Instituut 1936–1986. Tallinn, Valgus, 1986.

Eesti Entsüklopeedia 14. Eesti elulood. Tallinn, Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2000.

Tallinna Tehnikum ajavahemikus 1915–1940. Koostanud Enn Nurmiste. Käsikiri TTÜ raamatukogus.

Kool. Mehed. Meri. Mereharidusest Eestis. Koostanud Arvi Nordmann. Tallinn, 1994.

 Autoriõigus EMS, 2018